

SZINERGIÁK A ZÖLD INFRASTRUKTÚRÁBAN ÉS A TURIZMUS FEJLESZTÉSÉBEN

Valánszki István¹ – Dancsokné Fóris Edina¹ – Jombach Sándor¹ – Filepné Kovács Krisztina¹
¹Szent István Egyetem, valanszki.istvan@tajk.szie.hu

Absztrakt

Napjainkban a zöld infrastruktúra (ZI) fogalma egyre inkább beépül a szakpolitikákba, a mindennapi gondolkodásba. De mi is az a zöld infrastruktúra? A zöld infrastruktúra a természeti területek és más szabad terek összekapcsolódó hálózata, ami megőrzi a természetes ökoszisztémák értékeit és funkcióit, fenntartja a víz és a levegő tisztaságát, továbbá az emberek és a vadvilág számára hasznok sokaságát biztosítja. Az 1990-es évek második felében megjelent a fenntartható turizmus fogalma, mely hangsúlyozza a környezeti erőforrások optimális kihasználását, biztosítva az alapvető ökológiai folyamatokat, hozzájárulva a természeti örökség megőrzéséhez. Az utóbbi években meghatározó továbbá az ökoturizmus és egyéb „környezetbarát” terméktípusok (például: természetjáró turizmus).

Véleményünk szerint a zöld infrastruktúra koncepciója jelentős hatással bírhat az előbbi turisztikai terméktípusokra. Mindezek miatt kutatásunk középpontjába a két terület közötti lehetséges kapcsolatokat, hatásokat helyeztük. Különböző adottságú mintaterületeket választottunk: a turisztikai szempontból részben jól feltárt Gönci járást, az alapvetően ökoturisztikai, illetve falusi turizmus potenciállal rendelkező, elsősorban agrártájnak tekinthető Csornai járást, továbbá az idegenforgalom szempontjából rendkívül frekvenciált Balatonfüredi járást. A mintatérsegekben a természeti, a társadalmi adottságok is különböznek, azonban hasonlóak is egymáshoz: vidéki térségben helyezkednek el. Tanulmányunkban tudományos eredményként kiemeljük a különböző adottságú területeken a zöld infrastruktúra és a turizmus fejlesztésében megjelenő szinergiák szabályszerűségeit.

Kulcsszavak: zöld infrastruktúra, fenntartható turizmus, Balatonfüredi járás, Csornai járás, Gönci járás

Abstract

Green infrastructure (GI) became a widely used term in the scientific literature and everyday life. But what is green infrastructure? Green infrastructure is a network of natural, semi-natural areas and open spaces managed to maintain natural ecosystems and their services, air and water quality, and deliver wide range of goods and services for wildlife and society. In the late 1990's emerged the term of sustainable tourism highlighting the optimal use of natural resources, preservation of cultural heritage. Recently eco-tourism and other “environmental” friendly tourism types (nature/landscape tourism) became dominant.

The term of green infrastructure can have a major effect on the above mentioned tourism types. So we focused our research on the synergies and possible relations of these two areas. We have chosen three study areas of different tourist potential: the popular tourist destination of micro-region Gönc, the famous and highly popular Balatonfüred and micro-region of Csorna of mostly rural tourism potential. All of the study regions are rural regions but can be characterized by highly different natural and social conditions. In our study we highlight the most important determinants of the relation of green infrastructure and tourism development.

Keywords: green infrastructure, sustainable tourism, micro-region of Balatonfüred, Csorna and Gönc

Bevezetés

Már az 1980-as évektől kezdték felismerni a turizmussal foglalkozó szakemberek, hogy a globális környezeti problémák megoldáshoz, illetve a turisztikai fejlesztések hosszú távú sikerességéhez elengedhetetlen, hogy a tervezés, fejlesztés során a környezeti adottságokat maximálisan figyelembe vegyék (DOWLING -FENNELL 2003). A fenntartható fejlődés fogalmának, koncepciójának (1984-es Brundtland-jelentés) megalkotását követően (WCED 1988), erre építve definiálták a fenntartható turizmust is. Először 1987-ben Jost Krippnerdorf „The HolidayMakers”-ében jelent meg a koncepció (PUCZKÓ - RÁTZ - LENGYEL 1997). Az ezt követő évtizedben számos egymással jelentős átfedésben lévő definíció született, melyek közül a legjelentősebbnek a WTO 1998-as meghatározása tekinthető, mely szerint: „A fenntartható turisztikai fejlesztés egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. Az elképzelések szerint lehetővé teszi az erőforrások olyan módon történő menedzselését, hogy miközben az emberiség kielégítheti gazdasági, társadalmi és esztétikai igényeit, ugyanakkor megőrizheti az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológiai változatosságot és az életet fenntartó rendszereket, valamint a különböző népek és csoportok kulturális integritását is.” (WTO 1998 21. o.)

Számos törekvés történt a fenntartható fejlődés elemeinek meghatározására a turizmus terén. Egy 2005-ös magyar és külföldi szakemberek bevonásával végzett felmérés alapján (VARGÁNÉ CSOBÁN 2005) a szakértők hangsúlyozták, hogy a fenntartható turizmusnak a gazdasági, a környezeti-ökológiai, valamint a kulturális-társadalmi erőforrások megőrzését kell szolgálnia, illetve hosszú távú szemléletet, a megvalósítás során ellenőrzést, szabályozást igényel. A hazai szakértők az előbbieken túl fontos szempontként, kritériumként határozták meg, hogy a helyi (a fogadóterületi) lakosság számára felismerhetőek legyenek a fenntartható turizmusban rejlő számukra is realizálódó hasznok (PUCZKÓ - RÁTZ - LENGYEL 1997).

A fenntartható turizmus fogalmával szinte párhuzamosan jelent meg az ökoturizmus első definíciója is, ugyanakkor ökoturisztikai utazások már az ókorban is léteztek (KELEMEN 2006). Széles körben azonban csak az 1980-as években terjedt el a kifejezés, mely különféle, természeti és kulturális vonzerőkre építő turizmusformákat, illetve az alternatív turizmus alapelveit igyekezett összesíteni (LENGYEL 1997). Az utóbbi évtizedekben folyamatosan formálódott, változott az ökoturizmus tartalma. Erre a folyamatra az egyik legjelentősebb hatással a 2002-ben Kanadában megrendezésre kerülő Ökoturisztikai Világtalálkozó volt. A konferencián megszületett Quebeci Nyilatkozat ajánlásokat fogalmazott meg az ökoturisztikai fejlesztésekkel kapcsolatos felelősségről, feladatokról és módszerekről az állam, a magánszektor, a civil szervezetek, a helyi közösségek és a további szereplők számára (WTO 2002).

Az 1980-as évek eleje óta számos definíció született (FENNELL 1999, DOMBAY – MAGYARI - LÁSZLÓ 2008), azonban még napjainkban sincsen általánosan elfogadott meghatározás. Ugyanakkor a leggyakrabban az IUCN hivatalosan is elfogadott értelmezést használják, melyet a 2008-ban elfogadott Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia is átvett (PANNON EGYETEM - AQUAPROFIT ZRT. 2008). Eszerint „az ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás káros hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz juttatásával”(CEBALLOS-LASCURIÁN 1996 17. o.).

A fenntartható- és az ökoturizmus mellett, illetve azokkal részben átfedésben egyéb, természeti környezethez szorosan kapcsolódó, arra építő turizmusfogalmak, turisztikai terméktípusok is gyakoriak napjainkban. Ezek közül a legjelentősebbeket VARGÁNÉ CSOBÁN (2010) gyűjtötte össze: zöld turizmus, szelíd turizmus, alternatív turizmus, felelős turizmus.

Az eddigiekben említett turisztikai terméktípusok mindegyikében jelentős szerepe van a környezeti, természeti, táji adottságok fenntartható hasznosításának, illetve védelmének. Éppen ezért kutatásunk középpontjába egy olyan újszerű koncepciót helyeztünk, mely véleményünk szerint segíthet ezen megőrzési, fenntartható hasznosíthatósági elvek, célok eléréséhez. Ez a megközelítés az úgynevezett zöld infrastruktúra (greeninfrastructure) koncepciója, mely napjainkban világszerte, és így Magyarországon is egyre elterjedtebbé válik elsősorban a városok vonatkozásában (például zöldvárosok kezdeményezés). A zöld infrastruktúra (ZI) komplexitása, multifunkcionalitása révén azonban alkalmas térségi, vidéki területek fejlesztésére és védelmére egyaránt. Amíg a hagyományos infrastruktúra csupán egyetlen, meghatározott funkcióval bír, addig a ZI rendszerek, mint ökoszisztéma szolgáltatások, számos igényt elégíthetnek ki (ELY - PITMAN 2014).Éppen ezért a természetvédelmi és a vidékfejlesztési célok elérését éppen úgy képes szolgálni, mint a fenntartható turizmusfejlesztést.

Ahogy a fenntartható turizmus és az ökoturizmus esetében, úgy a ZI-nál is számos különböző meghatározás létezik, használatos. MARK - BENEDICT- MCMAHON (1996) meghatározása alapján a ZI: stratégiaileg tervezett és fenntartott hálózata a parkoknak, természetes élőhelyeknek, zöldutaknak, természetvédelmi területeknek és a védelmi értékkel rendelkező agrárterületeknek, mely megőrzi a természetes ökoszisztémák értékeit és funkcióit, fenntartja a víz és a levegőtisztaságát, továbbá az emberek és a vadvilág számára hasznok sokaságát biztosítja. Számos lehetőség van a ZI elemeinek csoportosítására, melyek közül a legszélesebb körben elterjedt tipológiát az 1. táblázat tartalmazza (CIVIC - SIUTA 2014).

1. táblázat: A zöld infrastruktúra elemeinek egyik tipizálási lehetősége

TERMÉSZETES ÖKOSZISZTÉMÁK	MÁS SZABAD TEREK
<ul style="list-style-type: none"> • erdők • tavak és vízfolyások • vizes élőhelyek, árterek • ökológiai magterületek és folyosók, vonulási útvonalak • egyéb természetes vagy természetközeli élőhelyek, védett természeti területek 	<ul style="list-style-type: none"> • parkok, kertek, fasorok, mesterséges vízfelületek • települési zöldfolyosók, a zöldhálózat és a zöldgyűrű • zöldutak, turistautak • ökológiai értékkel rendelkező • mezőgazdaságilag művelt területek (beleértve a kertészeti kultúrákat) • rekultivált területek • kulturális örökség részét képező területek • felszínalatti vízbázisok védelmi területei

(CIVIC - SIUTA 2014 alapján saját szerkesztés)

A ZI fejlesztés főbb céljai a következők: hálózatosság erősítése, táji eltartó képesség növelése, multifunkcionális zónák kialakítása. A térbeli kapcsolatok, a hálózatosság erősítése lehetséges például sávok, természetközeli táblaszegélyek megőrzésével, kialakításával. A táji eltartó képesség növelésének módjai lehetnek az élővilághoz való területhasználatok és az agrár-környezetgazdálkodási gyakorlatok, módok alkalmazása. A multifunkcionális zónák olyan területek lehetnek, ahol a mezőgazdasági, az erdészeti, a rekreációs, valamint a környezet- és a természetvédelmi tevékenységek egy helyen zajlanak (EC 2010).

Az Európai Unió is elkötelezett a ZI koncepciójának integrálása mellett a különböző szakpolitikai dokumentumokban, stratégiákban, úgy mint a Biodiverzitás Stratégia 2020 (COM (2011) 244 final), az Erőforrás hatékony Európa koncepció (COM (2011) 571 final), a Közöségi tervezet a Kohéziós Alapról és az Európai Regionális Fejlesztési Alapról (COM (2011) 614), az új Közöségi Agrárpolitika (COM (2010) 672 final), az új Erdőstratégia (COM (2013) 659 final) (ez utóbbi különösen jelentős, mivel számos ZI elem erdőrészekhez, fasorokhoz, erdősávokhoz köthető). Fontos külön kiemelni a 2011-ben elfogadott Biodiverzitás Stratégiát, mely a következő célokat határozta meg 2020-ig: az ökoszisztémák és szolgáltatásaik fenntartása és erősítése a ZI hálózat fejlesztésével, valamint a degradált ökoszisztémák legalább 15%-os helyreállításával.

Munkánk során a zöld infrastruktúra koncepció turizmusba való integrálhatóságát, lehetséges szerepét vizsgáltuk. Kutatásunk során a következő célokat fogalmaztuk meg:

- feltárni a mintaterületek zöld infrastruktúra fejlesztési lehetőségeit és igényeit,
- feltárni a különböző adottságú mintaterületek turisztikai potenciálját,
- azonosítani a zöld infrastruktúra tervezés és turizmus kapcsolódási pontjait,
- kiemelni azon ZI elemeket, amelyek a turizmus fejlesztéséhez, a mintaterületen történő megerősítéséhez hozzá tudnak járulni,

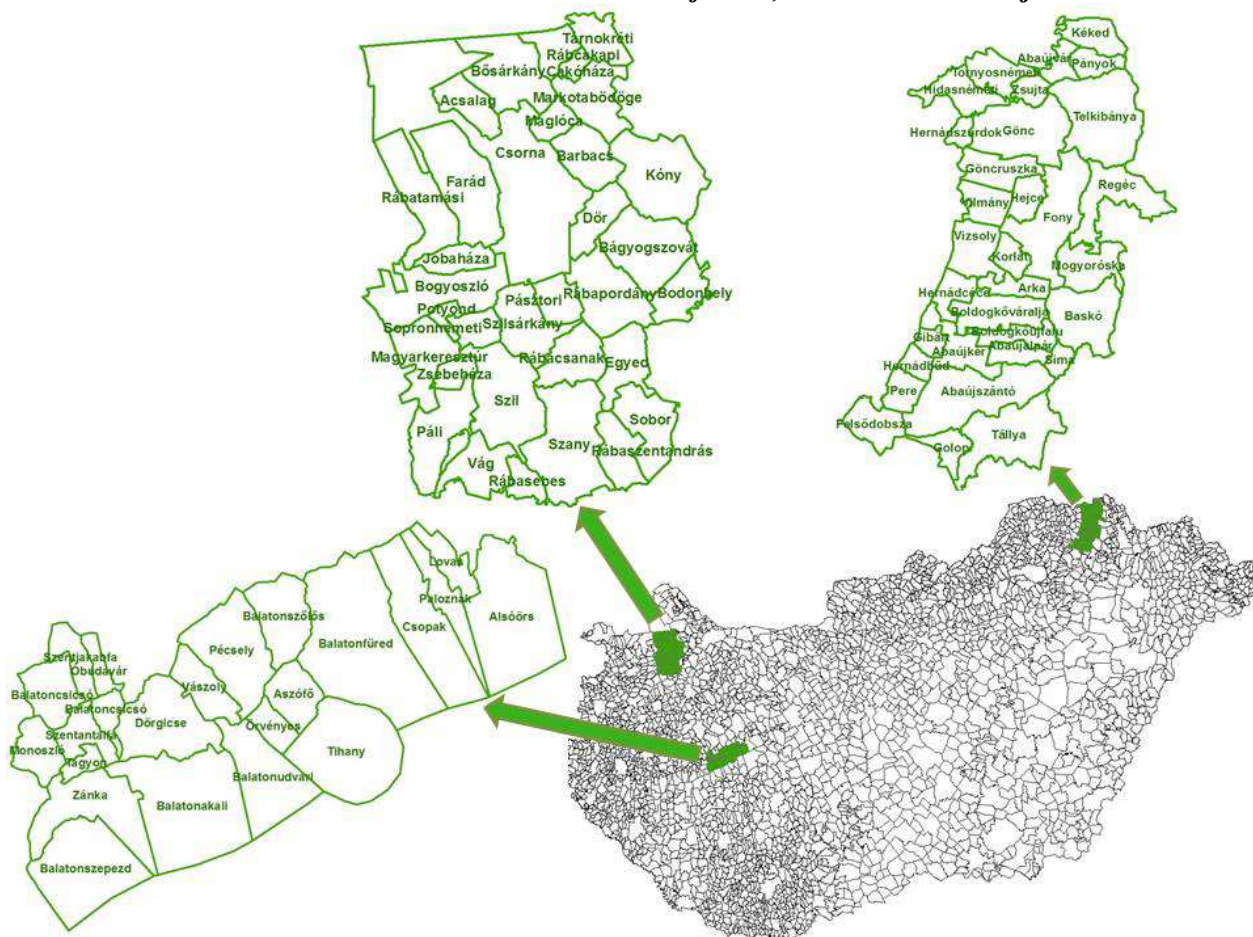
- összegyűjteni általános szabályszerűségeket a különböző adottságú mintaterületeken a zöld infrastruktúra és a turizmus kapcsolatában.

1. Anyag és Módszer

A kutatáshoz különböző adottságú mintaterületeket választottunk: a turisztikai szempontból részben jól feltárt Gönci járást, az alapvetően ökoturisztikai, illetve falusi turizmus potenciállal rendelkező, elsősorban agrártájnak tekinthető Csornai járást, az idegenforgalom szempontjából rendkívül frekventált Balatonfüredi járást. A mintatérsegekben a természeti, valamint a társadalmi adottságok is különböznek, azonban vannak hasonlóságok is: vidéki térségben helyezkednek el, alapvetően kisebb települések alkotják (1. ábra).

A Balatonfüredi járás Veszprém megyében, a Balaton üdülőkörzet legismertebb településeit – például Tihanyt – foglalja magában, összesen 22 települést, köztük egy várost, Balatonfüredet, mely egyben a járás központja (2. ábra). A két nagytáj, a Dunántúli-középhegység és a Dunántúli-dombság határán elhelyezkedő, rendkívül változatos, mozaikos szerkezetű, ugyanakkor évezredes kultúrával rendelkező táj a Balatonra nyíló kismedencékkel és völgyekkel, törpefalvaktól a városig terjedő méretű településekkel a hazai turizmus egyik fellegraként jellemezhető. A part menti településeket a 71-es út fűzi fel, melyből kiágazó alsóbbrendű utak tárják fel a háttértelepüléseket. A Balaton-part, a Balatoni-Riviéra kistáj elsődlegesen turizmus orientált települései fölötti dombokon, a Balaton-felvidék és kismedencéi kistájhoz tartozó települések lakói inkább a mezőgazdaságban, a szőlő- és gyümölcsstermesztésben találták meg megélhetésüket. Rendkívül nagy a védett és kiemelt területek aránya: a területen a Balaton-felvidéki Nemzeti Park, több Natura2000 terület, védett természeti terület, Európai diplomás terület, tájdíjas terület osztozik, illetve az OTRT szerint tájképvédelmi övezetbe tartozik.

1. ábra: A mintaterületek: Balatonfüredi, Csornai és Gönci járások

Saját szerkesztés

2. ábra: A Balatonfüredi járás

Saját fotók

A Csornai járás nagytájaink közül a Kisalföldön, ezen belül a Győri-medencében, Győr–Moson–Sopron megye két nagy központja között helyezkedik el, ez a centrumhiányos „árnyékhelyzet” jelentősen rányomja bélyegét a térség életére (3. ábra). Annak ellenére, hogy hazánk egyik legfejlettebb régiójában, az osztrák határhoz közel található, mindig belső perifériának számított. A terület három mikro-régióból, a Rábaközből, a Hanságból és a Tóközből tevődik össze. A központjának számító Csorna a 85-ös főút és a 86-os főút is kereszteződésénél fekszik. A járás döntően rurális, aprófalvas településszerkezetű. A változatos talajadottságoknak köszönhetően a térségben gazdag növény- és állatvilág alakult ki. Magas ökológiai értékkel rendelkeznek a Hanság vízjárta területei, rétjei, erdői, a Rába partvidéke, galériaerdői. A Fertő-Hanság Nemzeti Park részét képező hansági Natura 2000 terület jelentős része, a dél-Hansági, illetve a tóközi (Barbacsai-tó és Fehértó környéke– fokozottan védett terület) egységek esnek a kistérség területére, amelyek mocsárréteket, kékperjés lápréteket, égererdőket ölelnek fel. A lecsapolások következtében szinte teljesen eltűnt a hajdani vízi világ, de az utóbbi évek élőhely-rekonstrukciós programjainak következtében ismét vannak nyílt vízfelületek. A Rábaköz alapvetően intenzív művelésű agrártájnak tekinthető, az erdőszültség aránya alacsony, mindössze 9%.

3. ábra: A Csornai járás

Saját fotók

A Gönci járás társadalmi-gazdasági szempontból az ország leghátrányosabb helyzetű térségei közé tartozik (4. ábra). A járás az Észak-magyarországi régióban, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található. Tipikus aprófalvas perifériális térség, 32 települése közül mindössze kettő város (Gönc és Abaújszántó), míg 19 településen 1000 főnél alacsonyabb a lakosságszám. A legfontosabb gazdasági-társadalmi mutatók is látványosan szemléltetik a térség súlyos problémáit: 2014-es adatok alapján a munkanélküliség 13,1 % (az országos átlag 6 %), míg az egy lakosra jutó nettó belföldi jövedelem átlagos mértéke 452378 Ft (az országos átlag 719 086 Ft) (KSH). Mindezekkel szemben a Gönci járás gazdag természeti, táji, kultúrtörténeti értékekben. A mintaterület északi részén húzódik a szlovák-magyar államhatár, melynek jelentős szerepe van a térség életében. Szlovákia második legnagyobb városa a 300 000 fős Kassa fele olyan távolságra van Göncötől, mely a járás székhelye, mint Miskolc, a megyeszékhely. E pozíció - melynek történelmi előzményei is vannak (egykor a térséget "Kassa éléskamrájaként" tartották számon) - hatása különösen a Schengeni határnyitást követően jelentkezett. A Gönci járás település- és infrastrukturális hálózatát, szerkezetét a táji, a geográfiai adottságok (domborzat, vízrajz) határozzák meg. A mintaterület fő közlekedési útvonala (3. számú főút), valamint vasútvonala a Hernád-folyóval közel párhuzamosan, attól nyugatra húzódik. A másik jelentősebb útvonal a folyó és a Zempléni-hegység között, megközelítőleg Abaújszántó és Gönc vonalában húzódik. A kisebb hegyi falvak jelentős része zsákfalu.

4. ábra: A Gönci járás

Saját fotók

A kutatás során négy lépésben végeztük az elemzéseinket:

1. Járásonkénti strukturált adatbázisokat építettünk fel előre meghatározott kategóriák alapján a vonzerőről, a turisztikai infrastruktúráról, valamint a zöld infrastruktúra elemeiről.
2. Az adatbázisokra építve járásonkénti értékelést végeztünk (ZI-, vonzerő- és turisztikai infrastruktúra-típusonként), hogy könnyebben összevethetőek legyenek a mintaterületek adottságai.
3. Általános, mintaterületektől független értékelést, összevetést alkalmaztunk a zöld infrastruktúra elemtípusok, valamint a turisztikai terméktípusok között.
4. Végül megvizsgáltuk a zöld infrastruktúra és a vonzerőtípusok komplex fejlesztési lehetőségeit az előbbi lépések eredményei alapján.

2. Eredmények

2.1. A mintaterületek zöld infrastruktúra rendszerei

Turisztikai szempontból a zöld infrastruktúra elemek csoportosítását a következőképpen tartottuk indokoltnak: szabadon hozzáférhető, korlátozottan hozzáférhető, a közösség számára nem hozzáférhető. Az elemcsoportok esetében pedig a következő értékelési szempontokat alkalmaztuk: minőség/állapot, méret/kiterjedés, eloszlás/elhelyezkedés, kapcsolat/hálózatosság. Mindhárom mintajárásban elvégeztük az értékelést, melynek eredményeit táblázatos formában összegeztük (a Gönci járás eredményeit a 2. táblázat mutatja, míg a másik két mintaterületről rövid összefoglalást az alábbiakban, szövegesen adunk).

A Balatonfüredi járásban a szabadon hozzáférhető zöld infrastruktúra elemek jelentős részét a foltszerű erdők teszik ki, melyek általában megfelelő állapotúak, bár adventív fajokkal szennyezettek. Helyenként igen értékes, idős faállománnyal, védett erdőkkel is találkozhatunk (Csicsói erdő, Balatonfüredi erdő). A Balaton-felvidék jellegzetes tájhasználatának megfelelő szőlős és gyümölcsös területek gondozottak, egyre több új telepítést is találhatunk, főleg a hegylábi területeken, míg ezzel szemben a meredekebb domboldalakon több helyen is felhagynak a műveléssel. Hasonlóképpen jellemző a hegyhátai rétek, legelők beerdősülése. A tóhoz közelebbi területeken, valamint az egykori tűzhányók tetején gazdag élővilágú vizes élőhelyek alakultak ki. A Balaton part mentén szinte egybefüggő, jó élőhelyet jelentő nádasok terülnek el, melyek Natura 2000-es területek. A kisvízfolyások jelentős része időszakos, partjaik gyakran nem rendelkeznek természetes növénytakaróval. A települések területén található ZI elemek

ápoltak, változatosak. A települések egy része domboldali fekvésénél fogva különlegesen szép panorámával rendelkezik, melynek haszonélvezői a gondozott temetők, kálváriák és fogadalmi, szőlőhegyi kápolnák látogatói. A Balaton partján nagy kiterjedésűek a nádasok is. A parti települések túlméretezettek: a nyári terhelésre épültek ki, míg a dombsági falvak sok helyütt őrzik az aprófalvas középkori szerkezetet. A vizsgált terület egyik jellemzője a morfológiai tagoltság: Balaton felé lejtő terep, völgyekkel, kisebb medencékkel szabdalt felszín rendkívül változatos és meghatározza a ZI vonalas elemeinek irányát. A völgyek a Balatonra merőlegesen futnak. Az erdők a dombsági részeken terülnek el, a szőlők, gyümölcsösök a hegylábi területeken, a tóparti sík területek kevés szántónak, többnyire a településeknek és üdülőterületeknek adnak helyet.

A korlátozottan hozzáférhető ZI elemek közül a települések belterületén működő üdülők, egészségügyi és egyházi vagy más intézményi létesítmények kertjei szépen gondozottak. A gazdátlan (többnyire faházak) egykori táborok állapota leromlott. A sportpályák karbantartottak, környezetük azonban általában nem rendezett és nem jelentenek természeti értéket. A Tihanyi félszigeten található csak vezetővel látogatható természeti területek. A közösség számára nem hozzáférhető csoportot csupán néhány kisebb területű birtok alkotja, melyek a dombvidéki részeken fordulnak elő.

A Csornai járás szabadon hozzáférhető ZI elemei általánosságban rendezettek, bár gyakran felújításra szorulnak és az aprófalvak többsége nem rendelkezik közösségi célú zöldfelülettel. Több, kisebb elemnél az illegális hulladék-elhelyezés jelent veszélyforrást. Gyakori a kavicsbányászat, a felhagyott bányák (bányatavak) kialakítása nem kedvez a rekreációs használatnak. Az utóbbi években a járás több faluközpontját felújították, elsősorban EU-s forrásból. A Rába átlagos vízminőséggel rendelkezik, a part kiépítettsége, rendezettsége azonban nem kedvez a sokrétű rekreációs használatnak. A vizsgált területen a legnagyobb kiterjedéssel a Hanság mocsárvilága, erdei, rétjei bírnak. Meghatározó, markáns elem a Rába és a folyó-menti galériaerdők. A ZI egyéb elemei általában vonalások (vízfolyások mentén), így nem jelentős kiterjedésűek, viszont ökológiai szempontból rendkívül fontosak. ZI szempontjából említésre érdemes még a hajdani mocsárvilág lecsapolására létrehozott csatornarendszer. A járás ZI elemeinek eloszlását látványos kettősség jellemzi. A legnagyobb és legfontosabb elemek a terület északi (Hanság) és déli, dél-nyugati részén (Rába folyó galériaerdői, rétjei) találhatóak. A kettő között csupán kisebb foltokban található gyepek, kisebb tavak és a vízfolyások kísérvénnyezete, itt a Rábaközi agrártáj a meghatározó. A hálózatoság problémái a ZI elemek elhelyezkedéséből következnek, vagyis az ökológiai hálózat magterületeit jelentő Fertő-Hanság Nemzeti Park Dél-Hansági területei (északi térség), valamint a Rába-folyó mente között csak kisebb patakvölgyek jelentik az összeköttetést. A megmaradt értékes gyepterületek foltszerűen helyezkednek el. Ezen a részen intenzív mezőgazdasági művelés folyik, jellemzően nagytáblás szerkezetben. A településeken viszont kis méretűknél fogva (sok esetben néhány utcás falvak) nem jelentkezik ez a probléma, mivel a külterületi ZI elemek közvetlenül kapcsolódnak hozzájuk.

A Csornai járásban a korlátozottan hozzáférhető intézménykertek alapvetően Csornán és a nagyobb településeken találhatóak. Az aprófalvas térségben több értékes kastély található, amelyek kertjei többségében rossz állapotban vannak. A templomkertek fontos elemét képezik az aprófalvas zöldfelületrendszerének, kialakításuk azonban általában nem teszi lehetővé a közösségi használatot. A járási központ közintézményeinek kertjei általában jó állapotban vannak. Pontszerű jellegűknél fogva a korlátozottan hozzáférhető ZI csoport elemei egymással nem alkotnak hálózatot. A Fertő-Hanság Nemzeti Park fokozottan védett területei, melyek a közösség számára nem hozzáférhetőek Barbacs területén helyezkednek el, a tó megújítása a nemzeti park által tervezett feladat.

2. táblázat: A Gönci járás zöld infrastruktúra hálózatának értékelése (saját szerkesztés)

ZI csoportok (hozzáférhetőség alapján)	Minőség/Állapot	Méret/ Kiterjedés	Eloszlás/ Elhelyezkedés	Kapcsolat/ Hálózatosság
Szabadon hozzáférhető	A járás ZI elemei általánosságban jó állapotban vannak (kiemelkedő a Zempléni Tájvédelmi Körzethez tartozó rész). Több, kisebb elemnél az illegális hulladék-elhelyezés jelent veszélyforrást (pl. patak völgyek), illetve a kavicsbányászat, mely a Hernád menti galériaerdőket veszélyezteti. Több település belterületén (elsősorban a járás legjelentősebb településein: Gönc, Abaújszántó), központjában nem megfelelő a zöldfelületi elemek állapota. Ugyanakkor az utóbbi években a járás több faluközpontját teljesen felújították, elsősorban EU-s forrásból (pl. Pányok, Golop). A Hernád átlagos vízminőséggel rendelkezik, a legnagyobb veszélyt a Kassa környéki ipari területek szennyezései jelentik.	A legnagyobb kiterjedéssel a Zempléni-hegység erdei birtok (egy-egy település teljes külterülete erdő). A gyepek, valamint a gyümölcsösök szintén számottevő mérettel rendelkeznek. A ZI egyéb elemei általában vonalalakúak, így nem jelentős kiterjedésűek.	A járás ZI elemeinek eloszlását látványos kettősség jellemzi. A legnagyobb és legfontosabb ZI elemek a terület keleti oldalán (Zempléni-hegység erdői), valamint a Hernád mentén, a nyugati oldalon (galériaerdők) találhatóak. A kettő között csupán kisebb foltokban található gyepek, kisebb tavak.	A hálózatosság problémái a ZI elemek elhelyezkedéséből következnek, vagyis az ökológiai hálózat magterületeit jelentő Zempléni Tájvédelmi Körzet (keleti térség), valamint a Hernád-folyó mente között csak kisebb patak völgyek jelentik az összeköttetést. Ezen a részen intenzív mezőgazdasági művelés folyik, jellemzően nagytáblás szerkezetben. A településeken viszont kis méretűknél fogva (sok esetben néhány utcás falvak) nem jelentkezik ez a probléma, mivel a külterületi ZI elemek közvetlenül kapcsolódnak hozzájuk.
Korlátozottan hozzáférhető	A Gönci járás több településének kastélyparkja intézménykerti szolgálat (pl. Abaújkér, Kéked). A kertek nem csak környezeti, hanem dendrológiai, kultúrtörténeti értékkel is bírnak. Állapotuk változó. Jellemzően a magántulajdonban lévőké megfelelő (pl. Melczer Kastélyszálló Kéked), míg a közintézményeké felújításra szorul (Abaújkér). A különböző szállások (hotel, kemping, tábor) területei jellemzően jó állapotban vannak.	E csoportba tartozó ZI elemek jellemzően pontszerűek, főként a települések belterületén található kisebb területek (néhány hektáros).	A korlátozottan hozzáférhető ZI elemek jellemzően a települések belterületein, a járáson belül egyenletesen helyezkednek el.	Pontszerű jellegük miatt fogva a csoport elemei egymással nem alkotnak hálózatot, azonban több elem (pl. a kastélykertek, szálláshelyekhez tartozó zöldterületek) a települések belterületeinek szélén található, közvetlen kapcsolatban a szabadon hozzáférhető elemekkel (pl. erdők).
A közösség számára nem hozzáférhető	A Zempléni Tájvédelmi Körzet belsőbb részein a fokozottan védett területek állapota kiváló (ez is indokolja a védettségüket), a terület az ország legértékesebb részei közé tartozik.	A fokozottan védett területek a tájvédelmi körzet közel 10%-át teszik ki (több mint 2000 ha-t), mely egy része a mintaterületen belül található.	A fokozottan védett területek a legnehezebben megközelíthető részeken, a hegység belsejében, általában nagyobb tömbökben helyezkednek el.	A közösség számára nem hozzáférhető ZI elemek tömböszerűen helyezkednek el, azonban a zöldinfrastruktúra-hálózat további elemeivel közvetlen kapcsolatban vannak (pl. Zempléni Tájvédelmi Körzet erdősegei).

2.2. A mintaterületek turisztikai vonzerői

A turisztikai vonzerők csoportosításra számos lehetőség van. Kutatásunk szempontjából három kategóriát tartottunk célszerűnek megkülönböztetni: épített vagy művi értékek, természeti értékek, valamint programok. Az elemcsoportok esetében pedig a következő értékelési szempontokat alkalmaztuk: minőség/állapot, méret/kiterjedés, eloszlás/elhelyezkedés, kapcsolat/hálózatosság, jelentőség/ismertség. A zöld infrastruktúrához hasonlóan mindhárom mintajárásban elvégeztük az értékelést, melynek eredményeit táblázatos formában összegeztük (a Balatonfüredi járás eredményeit a 3. táblázat mutatja, míg a másik két mintaterületről rövid összefoglalást az alábbiakban, szövegesen adunk).

A Csornai járás épített értékeinek állapota nagy eltéréseket mutat. Számos érték (elsősorban a kisebb kastélyok, kúriák, valamint a népi lakóházak egy része) nagyon rossz állapotban van, több esetben a teljes pusztulás fenyegeti őket. A legjelentősebb épített érték a Premontrei rendház Csornán jó állapotban van, azonban turisztikai jelentősége nem kiemelkedő. A kevésbé jelentős népi építészeti értékek, illetve vidéki templomok, kúriák a járás településeinek nagy részén jellemzőek. Legjelentősebb kastélyépület Rábasebesen található.

A legfontosabb természeti vonzerők a Fertő-Hanság Nemzeti Park látogatható részei, mint a Nyirkai Hany, Eszterházy Madárvárta-Hany Istók tanösvény, Fehértó, Hansági ornitológiai tábor, Rába nyújtotta ökoturisztikai lehetőségek. A Fertő-Hanság Nemzeti Park a térség legnagyobb kiterjedésű természeti értéke, mely a járás észak-nyugati részén és a Tóközben található több blokkban. A Rába-menti értékes területek kisebb kiterjedésűek. A zöld infrastruktúra részről bemutatottak szerint, a járás természeti értékei koncentráltan helyezkednek el, kapcsolat, hálózatosság nem jellemző. A Fertő-Hanság Nemzeti Park országos jelentőségű, bár a legpopulárisabb, legismertebb részei inkább a Fertő-tó közvetlen környezetében helyezkednek el.

A településeken rendezett helyi jelentőségű falunapok programkínálata változó, a Fertő-Hanság Nemzeti Park szervez kisebb programokat (tábor, vezetett túra).

A Gönci járás épített értékeinek állapota nagy eltéréseket mutat. Számos potenciális vonzerő (elsősorban a kisebb kastélyok, kúriák, valamint a népi lakóházak egy része) nincs megfelelően karbantartva, több esetben a teljes pusztulás fenyegeti őket. Ezzel szemben a legjelentősebb értékek közül többet a közelmúltban újjáépítették fel (pl. Regéci vár, Szent Katalin Kápolna és Ispotály). A kulturális értékek állapota sokszor korrelál a földrajzi elhelyezkedéssel is: a déli, Tokaji Borvidékhez tartozó települések épített értékei jellemzően jó állapotban vannak. Az épített vonzerők nagyon koncentráltan helyezkednek el a járáson belül. A települések többségében csupán néhány népi lakóház, illetve templom található, míg a járás déli részén, illetve egy-két nagyobb településen (Gönc, Boldogkőváralja) számos épített érték található. Az épített értékeket jelentőségük alapján az eddigi szempontokhoz hasonlóan két, jól elkülöníthető csoportra lehet osztani. A kevésbé jelentős népi építészeti értékek, illetve vidéki templomok, kúriák a járás településeinek nagy részén jellemzőek. Ugyanakkor országos jelentőséggel bíró értékek is vannak a területen (pl. Vizsolyi templom, Gönci Bibliamúzeum, Boldogkői és Regéci várak, illetve Tállya és Abaújszántó bortermeléshez kapcsolódó művi elemei).

Mivel a járás az ország legérintetlenebb területeihez tartozik, a természeti értékek állapota általánosságban jónak mondható. A térség legnagyobb kiterjedésű természeti értéke a Zempléni Tájvédelmi Körzet, mely a járás keleti harmadát foglalja el. A Hernád-menti értékes növény- és állatvilág, illetve a

természetvédelmi területek általában kisebb kiterjedésűek. A járás természeti értékei koncentráltan helyezkednek el, és a két centrum (Zempléni Tájvédelmi Körzet és Hernád) között csupán keskeny patak völgyek, kisebb zöldfolyosók biztosítják a kapcsolatot.

A településeken rendezett, helyi jelentőségű falunapok programkínálata változó, azonban a nagyobb, országos hírű programok (Gönci Barack Fesztivál, Boldogkői Várjátékok, Tállyai Vigasságok) színvonalas kapcsolódást kínálnak.

3. táblázat: A Balatonfüredi járás turisztikai vonzerőinek értékelése (saját szerkesztés)

Vonzerő csoportok	Minőség/Állapot	Méret/Kiterjedés	Eloszlás/Elhelyezkedés	Kapcsolat/Hálózatosság	Jelentőség/Ismertség
Épített, művi értékek	A Balaton-felvidék mindig is kedvelt lakóhelye volt az embereknek, ezért az őskortól (pl. a lovasi festékbánya) napjainkig található a területen szakrális (Árpád-kori templomok, kálváriák, kökeresztek), védelmi (Zádor vár), lakó (Török-ház), ipari (malom), mezőgazdasági (Granárium), közlekedési (kőhid) építmények. Minden településen találunk értékeket, amelyek általában jó állapotúak. Sok magánterületen álló romnak (Árpád-kori templomromtól a szőlőhegyi pincékig) viszont folyamatosan romlik az állapota. Különösen fontos megemlíteni a népi építészeti emlékeket, melyeknek az új építési házakra is hatása van. Állapotuk vegyes, vannak jól karban tartott, felújított épületek és vannak az összedőlés határán állók, de többnyire jó állapotúak. A vonzerők egy része a modern, exkluzív, aktív turizmushoz kötődik: jól felszerelt golfpálya, élménypark, lovas udvar, marina, strandok, vízi vidámparkok várják a látogatókat.	A járás teljes területén megtalálhatók a pontszerű épített elemek, de vannak felületszerű elemek, mint például a kastélykertek (Balatonszepezdi Sebestyén kastély), a kálváriák, pihenőparkok (pl. Szentjakabfa-Kutaszó) és sport- vagy szórakoztató parkok. Érdekes felületszerű elem a népi életmódhoz kötődő mosók környéke (pl. Obudavár). Vannak olyan településrészek, amelyek teljes egészükben értéket jelentenek (Paloznak, Balatonakali központja vagy Balatonfüred belvárosa). A modern turizmus elemei szintén felületszerűek.	A térség minden településén található történelmi, népi építészeti vagy modernkori vonzerők. A modernkoriak inkább csak a part menti településeken vannak. A pincék jelentenek még további vonzerőt, mely mind a part menti, mind a háttértelepüléseken is kiszolgálják a látogatókat.	Hálózati jellege főként a borutaknak van, amelyek 2-5 települést kötnek össze a természeti adottságoktól függően, de vannak egyetlen települést érintő borutak is. A marinák összeköttetést jelentenek a Balaton összes kikötőjével, ennek van a vitorlás társadalom számára egy belső hierarchiája, ami nem kötődik a járáshoz, hanem az egész tóhoz. A járás része a Balaton-felvidéknek, amely meghatározó a vizsgált települések számára.	A járásban a valóban sok vonzerővel rendelkező Tihany és Balatonfüred nemzetközi szinten ismert települések. Tihany és Balatonfüred dominanciája azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének látogatók a többi értékek is. A gasztro- és borturizmus előretörésével egyre ismertebbé válnak a járás többi települései, közöttük a dombvidéki aprófalvak is. Ezeknek inkább regionális jelentőségük van (Dunántúl, Budapest, Kelet-Ausztria).
Természeti értékek	A változatos táj, a víz jelenléte, a tó felé lejtő domboldalak, a klíma (és talaj) önmagában nagy vonzerőt jelent a turisták számára. A domboldalokról mindenütt szép kilátás nyílik, sok kilátó is van a járásban. Többségük új vagy felújított. A turistautakkal feltárt dombvidéken az erdők, patak-vájta völgyek természetélvezetét helyenként a hulladékok, valamint az özönnövények jelenléte csorbitja. A domboldalokon folyó szőlő és gyümölcsstermesztés egyre jobb feltételek között zajlik, ezek alkotják az egyik fő tájképi vonzerőt. Néhány elhanyagolt ültetvényt, kertet minden településen látni.	A Nemzeti Park lefedi az egész dombvidéki területet, a vízpartok Natura2000 területek, a szőlők általában tájképvédelmi területek, de még a települések belterületén is találunk számos védett értéket (források, kertek, növénygyevedek).	A természeti értékek lényegében az egész járásra kiterjedően értelmezhetők.	A domborzati adottságok jelentősen befolyásolják a táji összetartozást: a völgyek és kismedencék vizuális kapcsolatainak ezen határokon való átlépése csak a legmagasabb pontokról nyíló kilátásban nyilvánul meg. A terület északi részén egybefüggő erdők több települést is összekötnek.	A Balaton-felvidéken összefonódnak a kulturális és természeti értékek, nemzetközileg ismert és kedvelt a térség. A természeti adottságok közül a turizmus számára a tájkép jelenti a legnagyobb vonzerőt.
Programok	A járás minden településén tartanak falunapot, de ezen kívül számos fesztivál (bor, hal, öböl-átúszás, búcsúk, zene, stb.) megrendezésére is sor kerül. Különféle vezetett túrák a tanösvényeken és tematikus útvonalakon várják a vendégeket. Sportversenyek közül az úszó-, vitorlás és a horgászverseny emelhető ki. Feltörekvően a lovaglás, lovas túra. A művelődési házak is bőven kínálják programjaikat (táncház, kézműves foglalkozás). Múzeumok, galériák, nyitott műhelyek, könyvtárak (még a strandokon is) színesítik a kínálatot.	A fesztiválok nagyon sok embert vonzanak, általában több naposak, ezért a látogatóknak alkalmuk nyílik a környéket is felfedezni.	A fesztiválokat a part menti településeken tartják.	Több programsorozatban a part menti települések mellett a háttértelepülések is részt vesznek.	A fesztiválok országos és regionális jelentőségűek, a többi program inkább az időjárási változások kiegyenlítését szolgálják és a helyben nyaralókat foglalkoztatják. Az aprófalvak falunapjai és egyéb, művelődési házi programjai alapvetően a helybelieknek szólnak.

2.3. A mintaterületek turisztikai infrastruktúrája

A turisztikai infrastruktúra csoportosítását a következők szerint végeztük: szálláshelyek, vendéglátóhelyek, túraútvonalak és kerékpárutak, turisztikai információs rendszer, megközelíthetőséget segítő infrastruktúra, valamint egyéb turisztikai létesítmények. Minden csoport esetében a következő értékelési szempontokat alkalmaztuk: minőség/állapot, mennyiség, eloszlás/elhelyezkedés. A zöld infrastruktúrához, valamint a turisztikai vonzerőkhöz hasonlóan mindhárom mintajárásban elvégeztük az értékelést, melynek eredményeit táblázatos formában összegeztük (a Csornai járás eredményeit a 4. táblázat mutatja, míg a másik két mintaterületről rövid összefoglalást az alábbiakban, szövegesen adunk).

A Balatonfüredi járásban számos szálláshelytípus megtalálható. A kevésbé színvonalasakat a régi gyermektáborok képviselik, vannak azonban minden igényt kielégítő apartmanok, vendégházak és luxusszállodák is. Egyre gyakoribb az önkormányzatok által fenntartott apartman, illetve ifjúsági szállás, ami kedvező áron megfelelő színvonalat biztosít. A nagyobb tömegek befogadására alkalmas szálláshelyek a part menti településeken helyezkednek el. A falusi szálláshelyek inkább a háttértelepüléseken találhatók.

A szálláshelyeken kívüli vendéglátóhelyek jelentős része a borturizmushoz köthető. A part menti településeken vannak még régi kis sütődék, többségében felújítottak, modern étkekkel felkészültek. Erős a szezonáltság, egyes helyek télre bezárnak. Nagyobb a sűrűség a part menti településeken, a kis háttérfalvak egy jelentős részében egyáltalán nem találunk vendéglátóhelyet, viszont előre bejelentett vendégeknek a szőlők területén kiváló vendéglátást biztosítanak.

A part mentén végigfut a Balatoni kerékpárút, amiből kiágaznak mellékágak a felvidék felé is. Jelzett turistaösvények is behálózzák a térséget. Vannak különböző tematikus útvonalak, tanösvények és borutak is. Hiányoznak azonban a településközpontból induló nyomvonalak. A megközelíthetőséget segítő infrastruktúrát vizsgálva elmondható, hogy a vasútvonal a part mentén fut, minden település aszfalton megközelíthető és rendszeres buszközlekedés is van. Hajóállomásokról rendszeres a hajóközlekedés. Nyáron a parti út túlszűfolt, lassú haladás lehetséges. A vasút is nagyon lassú és kihasználatlan. A felvidék autóbusszal ugyan feltárt, de ritkák a járatok és inkább csak É-D irányúak.

A turistautak és a kerékpárút jól jelzett, a tanösvények és a jellegzetes látnivalók kitábláztak, települési információs táblák is vannak, főként a part menti településeken. A nagyobb településeken található turisztikai információs irodák is. Egyéb turisztikai infrastruktúra csoportjába sorolhatók a vitorlásokötők, a golfpálya Balatonudvarinál, a gokart pályák, a lovardák, valamint számos kilátó. Balatonfüreden meg kell említeni a szívkörházat és szanatóriumot.

A Gönci járásban a szálláshelyek többsége falusi szálláshely, melyek állapota megfelelő, árszínvonaluk közepes. Több településen kemping, illetve gyermektábor is található, melyek alacsonyabb komfortfokozatúak. Ezzel szemben, elsősorban a déli településeken magasabb minőségű, és így drágább szállások is vannak. A szálláshelyek eloszlása egyenetlen a mintaterületen. Elsősorban a Tokaji borvidékhez tartozó, déli településekre koncentrálódnak, ám néhány kisebb faluban is található egy-egy említésre méltó szálláshely. Több kisebb településen az egyetlen vendéglátóhelyet a helyi kocsmák jelentik, melyek jelenlegi állapotukban általában nem alkalmasak turisták fogadására. Ugyanakkor a járásban több országos szinten is egyedi vendéglátóhely működik (pl. középkori étterem Boldogkőváralján, Bestillo Pálinkaház, Tállya pincészetei), melyek színvonalas szolgáltatások nyújtanak. Az eloszlás korrelál a szálláshelyekével, vagyis a járás déli területeire, illetve szigetszerűen egy-egy településre (pl. Telkibánya, Boldogkőváralja) koncentrálódnak.

4. táblázat: A Csornai járás turisztikai infrastruktúrájának értékelése (saját szerkesztés)

Turisztikai infrastruktúra csoportok	Minőség/Állapot	Mennyiség	Eloszlás/Elhelyezkedés
Szálláshelyek	Nagyon kevés a térségben a szálláshelyek száma, elsősorban a hansági, tóközi területen található falusi szálláshelyek, melyek állapota megfelelő, árszínvonaluk közepes. Csornán az előbbieken túl kemping is működik.	A szálláshelyek száma a járás jelentős részén nagyon alacsony, a települések többségén egyáltalán nincs szálláshely.	A szálláshelyek eloszlása egyenetlen a mintaterületen. Elsősorban a hansági, tóközi településeken található.
Vendéglátóhelyek	Alapvetően a jó megközelíthetőséggel rendelkező falvakban (85-ös és 86-os út mentén) vannak jelentősebb vendéglátóhelyek, főként az átmenő kamionforgalom kiszolgálása miatt. Az aprófalvakban az egyetlen vendéglátóhelyet a helyi kocsmák jelentik, melyek jelenlegi állapotukban általában nem alkalmasak turisták fogadására. A járási központban, a nagyobb hanságmenti, tóközi falvakban, Bősárkányon, Kónyban található jelentősebb vendéglátóhelyek.	A vendéglátóhelyek mennyisége a szálláshelyekéhez hasonlóan alacsony.	A mennyiséghez hasonlóan az eloszlás is korrelál a szálláshelyekével, vagyis a kistérség hansági, tóközi településeire, a 85-ös és a 86-os út menti falvakra koncentrálódik. Az aprófalvak jelentős részén nem beszélhetünk vendéglátóhelyekről.
Túraútvonalak, kerékpárutak	Néhány túraútvonal található a térségben, a Tóközben, a Rábaköz déli részén, valamint egy túraútvonal köti össze a Fertő-tavat a Hanság nyugati részével. Kijelölt kerékpárutak a Hanságban és a Nyugat-Rábaközben vannak, általában burkolatlanok, vagy közutakon nincsenek elkülönítve a gépjárműforgalomtól, így balesetveszélyesek.	Néhány túraútvonal, valamint rövidebb kerékpárutak.	Túraútvonal a Tóközben, a Rábaköz déli részén van, és egy túraútvonal köti össze a Fertő-tavat a Hanság nyugati részével. Javasolt kerékpárutak viszonylag egyenletesen oszlanak el.
Turisztikai információs rendszer	Az attrakciók jelölése, a figyelemfelhívás nem kielégítő. A településeknek külön honlapja van, de turisztikai szempontból nem megfelelőek, egy-két településtől eltekintve. Hiányzik az együttműködés, nincsen egységes információs rendszer.	Nem releváns.	Nem releváns.
Megközelíthetőséget segítő infrastruktúra	A kistérséget átszeli a 85-ös és a 86-os főút, minőségük többé-kevésbé megfelelő. Az M85 Csorna és Enese között megépült és elkészült a Csornát elkerülő M86 szakasza is. A térség jelentős részén az alacsonyabb rendű utak állapota nem megfelelő, egyes szakaszokon egyértelműen balesetveszélyes. Több vasútvonal is átszeli a térséget. A Győr és Sopron közötti vasútvonal villamosított, jó állapotú. A Csorna-Pápa vonalon vonat ritkán közlekedik, korábban szüneteltették is rajta a szolgáltatást.	Nagy forgalmú utakkal a térség viszonylag jól feltárt. A vonatközlekedés a GYSEV vonalon kiváló. Az aprófalvak azonban tömegközlekedéssel nehezen megközelíthetőek.	A közlekedési infrastruktúra-hálózat egyenetlenül oszlik el a területen. A 85-ös és a 86-os út menti települések megközelíthetősége kiváló. A járás belsejében csupán alsóbbrendű utak vannak, melyek állapota sok esetben nem megfelelő.
Egyéb turisztikai létesítmények	A fenti kategóriákba nem sorolható egyéb, jelentős turisztikai létesítmény nem található a területen.	Nem releváns.	Nem releváns.

A túraútvonalak általában megfelelően vannak kijelölve, a jelek jól láthatók (a járason keresztülvezet az Országos Kék túra is). A kijelölt kerékpárutak azonban sok esetben nincsenek elkülönítve a közutaktól, így balesetveszélyesek. A túraútvonalak jelentős része a keleti, zempléni részekre koncentrálódik, ezzel szemben a Hernád-völgyében nagyon kevés útvonal halad. A kijelölt kerékpárutak szintén egyenetlenül oszlanak el a területen (a járás északi részén fordulnak elő). Az attrakciók és a szolgáltatások általánosságban megfelelően vannak jelölve. A településeknek, illetve több turisztikai szolgáltatónak külön honlapja, kiadványa is van. Ugyanakkor kevésbé jellemző az együttműködés, nincsen egységes információs rendszer a térségben.

A járás nyugati határa mentén halad a 3-as számú főút, mely állapota megfelelő, ugyanakkor a térség jelentős részén az alacsonyabb rendű utak állapota nem kielégítő, egyes szakaszok egyértelműen balesetveszélyesek. A Miskolc és Kassa közötti vasútvonal villamosított, a tömegközlekedési eszközök (vonat, busz) átlagéletkora azonban magas. A Szerencs és Hidasnémeti közötti keskeny nyomtávú vonal állapota rossz. A közlekedési infrastruktúra-hálózat rendkívül egyenetlenül oszlik el a területen. A jelentősebb, országos szintű főutak csupán érintik a járást (3-as számú főút nyugatról, valamint a 37-es délről). A járás belsejében csupán alsóbbrendű utak vannak, melyek állapota sok esetben nem megfelelő.

2.4. A főbb zöld infrastruktúratípusok és a potenciális turisztikai terméktípusok összevetése

A három mintaterület ZI elemeiből a könnyebb kezelhetőség, összevethetőség érdekében 19 elemtípust alkottunk. Így vizsgáltuk, hogy potenciálisan mely ZI típus milyen mértékben képes megalapozni, segíteni egy-egy turisztikai terméktípust. A különböző típusok felosztására szintén számtalan lehetőség van. A mintaterületeinken előforduló terméktípusok, illetve a kutatás célja alapján a következő csoportosítást alkalmaztuk: aktív turizmus, falusi- és ökoturizmus, gasztro- és borturizmus, egészség- és gyógyturizmus, valamint kulturális turizmus. Az összevetés során három kategóriát különböztettünk meg (nem releváns, részben, meghatározó), annak alapján, hogy az adott ZI típus elemei mennyire hasznosíthatók az egyes terméktípusok számára.

Ahogy az 5. táblázat is mutatja, az aktív turizmus, a falusi- és ökoturizmus, valamint az egészség- és gyógyturizmus esetében lehet a legnagyobb szerepe a különböző ZI elemeknek, illetve ezekre gyakorolhat legnagyobb hatást a ZI rendszerek fejlesztése. Az eredményeinkből az is jól látható, melyek azok a ZI típusok, amik a legtöbb turisztikai terméktípus számára, illetve a legjelentősebb pozitívhatást gyakorolják: kerékpárutak környezet, túraútvonalak, intézményi zöldfelületek és kertek, tó- és folyópartok, értékes gyümölcsösök és szőlők.

5. táblázat: A főbb zöld infrastruktúratípusok és a potenciális turisztikai terméktípusok összevetése (saját szerkesztés)

Turisztikai terméktípusok / Főbb ZI típusok	Aktív turizmus	Falusi- és ökoturizmus	Gasztro- és borturizmus	Egészség- és gyógyturizmus	Kulturális turizmus	Összesen
Közparkok	0	1	1	1	1	4
Sportpályák	2	0	0	2	0	4
Sétányok	1	0	1	2	1	5
Út menti fasorok, zöldsávok	2	2	0	0	1	5
Kerékpárutak és környezetük	2	2	0	2	0	6
Tanösvények	2	2	0	0	1	5
Egyéb túraútvonalak	2	2	0	2	0	6
Intézményi zöldfelületek, kertek	0	1	2	2	2	7
Strandok	2	0	1	2	0	5
Tópartok	2	2	0	2	0	6
Folyópartok, folyók mente	2	2	0	2	0	6
Patak völgyek	2	2	0	1	0	5
Fasorok, erdősávok	1	2	0	0	1	4
Erdőfoltok, beerdősülő területek	2	1	0	1	0	4
Kiterjedt erdőségek	2	2	0	1	0	5
Gyepes (kaszálók és legelők)	2	2	0	0	0	4
Vizenyős területek (mocsár, láp, nádas)	1	1	0	0	0	2
Mezsgyék (gyepsáv, kórákás, kőfal, támfal stb.)	1	2	0	0	0	3
ZI szempontjából értékes gyümölcsösök, szőlők, kertek	1	2	2	0	1	6
Összesen pontszám	29	28	7	20	8	

0: nem releváns; 1: részben; 2 meghatározó

2.5. A komplex fejlesztési lehetőségek azonosítása

A ZI elemtípusokhoz hasonlóan a három mintaterületen végzett elemzéseink alapján 19 vonzerőtípust különböztettünk meg. A kutatásunk utolsó fázisában a különböző vonzerő- és ZI típusok kombinálhatóságát vizsgáltuk, vagyis azt, hogy milyen komplex turisztikai és zöldinfrastruktúra fejlesztési lehetőségek léteznek. Megkülönböztettünk semleges, közvetetten kombinálható, valamint közvetlenül kombinálható kategóriákat.

Eredményeinkből (6. táblázat) látható, hogy léteznek olyan ZI elemtípusok, melyek számos vonzerőtípussal közvetlenül kombinálhatók, jól kiegészítik, erősítik egymást. Jellemzően a települések belterületén lévő közparkok, valamint sétányok fejlesztése a ZI általános céljain túl (ökológiai, környezeti hasznok), a turizmus szempontjából is nagy jelentőséggel bírnak. Olyan vonzerőtípusok értékét tudják közvetlenül is növelni, mint például a kastélyok, népi építészeti emlékek, múzeumok, de a különböző programokra (fesztiváltak, vásárok) is kedvezően hatnak.

Az eredményeinkből egy jól körülhatárolható ZI elemtípus-csoport rajzolódik ki: a vonalas ZI elemeké (például tansövények, túraútvonalak és kerékpárutak menti növényzónák, zöldsávok, illetve a zöldutak). Ez azt bizonyítja, hogy a vonalas ZI elemek megőrzése, fejlesztése, kialakítása nem csak a természetvédelmi, tájvédelmi szempontok miatt kiemelt feladat, hanem a turizmusfejlesztés aspektusából is fontos és hasznos. Mindkét esetben a hálózatoság, a kapcsolatok erősítése (a vonzerők felfűzése) jelenti a pozitív hatást.

6. táblázat: Komplex fejlesztési lehetőségek (saját szerkesztés)

Főbb ZI típusok / Főbb vonzerőtípusok	Központok	Sportpályák	Sétányok	Zöldutak	Út menti fasorok, zóldsávok	Kerékpárutak és környezetük	Tanúsvételek	Félgépjárművek	Intézményi zöldfelületek, kertek, udvarok	Strandok	Tópartok	Folyópartok, folyók menti	Patak völgyek	Fásorok, erdősávok	Erdőfoltok, beerdősítendő területek	Külföldi erdőségek	Cyeppek (beszálak és legelők)	Víznyos területek (mocsár, láp, nádas)	Műszegény (gyepsáv, kőfalas, kőfal, támfal stb.)	ZI szempontjából értékes gyűjtemények, szőlők,
Templomok, kolostorok	1	0	0	2	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Várak, vármok	0	0	0	2	1	1	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Kastélyok, kastélykertek	2	0	1	2	2	2	2	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Népi építészeti emlékek, tájházak	2	0	0	1	2	2	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	2	2
Múzeumok, gyűjtemények	2	0	2	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fürdők, strandok	2	2	2	0	1	2	0	0	2	N	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Geológiai képződmények	0	0	0	2	1	1	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Emlék művek, temetők, szobrok	2	0	2	0	2	0	1	0	2	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Pincék, pincesorok, borházak, vendéglők, pálinkaházak	0	0	0	2	2	1	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Természeti bemutatóhelyek, védett természeti területek	0	0	0	2	2	2	2	2	0	0	2	2	2	1	2	2	2	2	1	1
Ipari emlékek	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Turisztikai szempontból értékes közlekedési létesítmények (híd, régi út, kikötő stb.)	0	0	1	2	2	2	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Turisztikai szempontból értékes folyó- és tópartok, holtágak, víznyos helyek	0	0	2	2	1	2	1	1	0	2	N	N	N	2	0	0	0	N	0	0
Pontszerű természeti értékek (forrás, idős fa, barlang stb.)	1	0	1	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0
Vonalas természeti értékek (patak völgyek stb.)	1	0	1	2	0	1	1	1	0	0	1	N	N	1	0	0	0	1	0	0
Értékes egyéb középületek	2	0	2	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kilátók, kilátópontok	0	0	0	2	0	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Fesztiválok, vásárok, egyéb programok	2	1	1	1	0	0	0	0	2	2	2	0	0	0	0	0	1	0	0	2
Helyi termékek	1	1	1	2	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

0: semleges; 1: közvetetten; 2: közvetlenül kombinálható turizmusfejlesztési eszköz, N: nem releváns

Következtetések és javaslatok

Az eredményeink alapján komplex zöldinfrastruktúra- és turizmusfejlesztési javaslatokat, irányokat fogalmaztunk meg a mintaterületeken. Mindhárom esetben a fejlesztési elképzelések jelentős része az előbbiekben már említett hálózatosság, kapcsolatok erősítésére, kialakítására irányul. Különösen nagy szerepe lehet ebben az úgynevezett zöldutaknak, melyek tökéletes példái a ZI és turizmusfejlesztés kapcsolatának. A zöldút fogalmát olyan rekreációs lehetőséget jelentő lineáris zöldfelületként értelmezik Magyarországon, amely környezeti és közlekedési veszélyektől mentes vagy elfogadható mértékben terhelte környezetben nyújt többféle nem motoros kikapcsolódási lehetőséget úgy, hogy hozzájárul az adott tájak ökológiai értékének megtartásához vagy optimális növeléséhez is (KAPOVITS 2012). A zöldutakban rejlő lehetőségeket felismerve, számos hazai kutatás, terv és megvalósult projekt született már a zöldút fejlesztéshez kapcsolódóan (BÁRCZINÉ KAPOVITS – CSEMEZ – SALLAY 2009, CSAPÓ ET AL. 2016).

A Balatonfüredi járás esetében az egyik fő feladat a településközponti zöldfelületek összekötése a külterületi ZI elemekkel. Ez különösen fontos a part menti, nagyobb településeknél, melyeken jelentős a turisták által okozott terhelés. A háttértelepülések esetében a ZI fejlesztésnek az előzőekkel ellentétes célt kell szolgálnia, vagyis a kevésbé jelentős vonzerők felfűzésével a turistaforgalom növelését. Nem csak a térbeli, de az időbeli idegenforgalmi tágítás is elérhető például lovas és kerékpáros lehetőségek bővítésével. További fontos feladat a völgyek közötti átjárhatóság biztosítása, melynek kiváló eszközei lehetnek például a zöldutak, tematikus utak.

A Csornai járás esetében a helyi vidékfejlesztési stratégia komoly ökoturisztikai, ökorégiós célokat fogalmazott meg. Részben ennek köszönhetően a közelmúltban több példaértékű kezdeményezés már meg is valósult. A Hanság és a Rába-menti zöld infrastruktúra jelentős turisztikai potenciált hordoz, ennek kiaknázására azonban szükséges a turisztikai infrastruktúra fejlesztése. A Rábaközben viszont nélkülözhetetlennek tartjuk a komplex zöldinfrastruktúra-fejlesztést annak érdekében, hogy a kevésbé jelentős vonzerőket egy komplexebb terméké lehessen összefűzni.

A Gönci járásban a kisebb, kevésbé jelentős vonzerők felfűzésére, a Rábaközhez hasonlóan, indokoltnak tartjuk a ZI rendszer fejlesztését. Az ilyen törekvéseknek elsősorban a turisztikailag fejletlenebb nyugati területekre kell irányulniuk, oly módon, hogy a frekvenciátalabb, zempléni településekhez (pl. Boldogkőváralja, Tállya, Regéc, Telkibánya) a kapcsolataik erősödjenek (turisztikai és egyben zöldhálózati). A jelentősebb attrakciók (pl. Vizsolyi Bibliamúzeum) környezetének rendezése, fejlesztése tovább növelheti vonzerejüket. Fontos feladatot jelentenek továbbá a Hernád menti településeken az ökoturisztikai irányú fejlesztések.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a zöld infrastruktúra koncepciójának van relevanciája a turizmusfejlesztés terén. Eredményeinkkel három hazai mintaterületen bemutattuk a főbb kapcsolódási pontokat, illetve a potenciális komplex fejlesztési lehetőségeket. Véleményünk szerint ezen lehetőségeket nem csak azért szükséges kihasználni, mert az ilyen fejlesztéseknek számos haszna van (ökológiai, turisztikai, gazdasági, társadalmi), hanem azért is mert megvalósulásukat a különböző, elérhető támogatási formák (például az úgynevezett „zöldítés”, vagy a zöld városok program) megkönnyítik.

Felhasznált irodalom:

- BÁRCZINÉ KAPOVITS, J. – CSEMEZ, A. – SALLAY, Á. (2009): Tájépítészeti kutatási feladatok a magyarországi zöldutak fejlesztésénél. In: *Tájökológiai lapok* 7. pp. 465-471.
- CEBALLOS-LASCURÁIN, H. (ed.) (1996): *Tourism, Ecotourism and Protected Areas*. IUCN Protected Areas Programme, IV World Congress National Parks and Protected Areas
- CIVIC, K. - SIUTA, M. (2014): *Green Infrastructure – Training manual for trainers*. ECNC, Tilburg, the Netherlands and CEEweb for Biodiversity, Budapest, Hungary. Copyright © 2014 ECNC and CEEweb, http://www.ecnc.org/uploads/2015/10/GI_Training_Manual_Final.pdf
- CSAPÓ, J. – SZABÓ, G. – HORVÁTH, Z. – PINTÉR, R. (2016): A new step in greenway planning and practice – the challenges of branding a cross-border greenway in Hungary. In: Valánszki, I., Jombach, S., Filep-Kovács, K., Fábos, J. Gy., Ryan, R. L., Lindhult, M. S., Kollányi, L. (Eds.) 2016: *Greenways and Landscapes in Change – Proceedings of 5th Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning (Budapest, 30 June, 2016)*
- DOMBAY, I. – MAGYARI-SÁSKA, Zs. – LÁSZLÓ, P. S. (2008): *Ökoturizmus. Elmélet és gyakorlat*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.
- DOWLING, R. K. - FENNELL, D.A. (2003): The context of ecotourism policy and planning. In: Dowling, R. K. - Fennell, D.A. (eds.): *Ecotourism policy and planning* pp. 1-20. Oxon: CABI Publishing
- ELY, M. - PITMAN, S. (2014): *Green Infrastructure; Life support for human habitats*. Adelaide: Botanic Gardens of Adelaide, Department of Environment, Water and Natural Resources.
- EUROPEAN COMMISSION, DG ENVIRONMENT (2010): *Green infrastructure* <http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/greeninfrastructure.pdf>
- FENNELL, D.A. (1999): *Ecotourism: An introduction*. New York: Routledge
- KAPOVITS, J. (2012): A zöldút tervezés tájépítészeti keretei a Zsámbéki medence példáján. In: Konkoly-Gyúró et al.: *Tájtudomány – Tájtervezés. V. Magyar Tájökológia Konferencia. Konferencia kiadvány*. Sopron pp. 201–207.
- KELEMEN, Z (2006): *Ökoturizmus-természet, kultúra, harmónia*. Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány. Vác.
- LENGYEL, M. (1997): *Ökoturizmus és marketing. Magyarország az ezredfordulón*. MTA Stratégiai Kutatások. 24. Budapest: BKE Környezetgazdaságtani és technológiai tanszék. kézirat
- MARK, A. - BENEDICT, M. A. - MCMAHON, E. T. (2001): *Green Infrastructure: Smart Conservation for the 21st Century*. Sprawl, Watch, Clearinghouse Monograph Series
- PANNON EGYETEM – AQUAPROFIT ZRT. (2008): *Országos ökoturisztikai stratégia*. ÖTM, Veszprém-Budapest
- PUCZKÓ, L. – RÁTZ, T.–LENGYEL, M. (1997): Fenntartható turizmus – a fenntarthatóság mutatói. FKFP 0634/1997 projekt, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Turizmus Kutatócsoport. In: Puczko, L.–Rátz, T. (2002): *A turizmus hatásai*. (3. átdolgozott kiadás) Budapest: AULA Kiadó
- VARGÁNÉ CSOBÁN, K. (2010): *A fenntartható turizmus vidékfejlesztési összefüggései az Észak-Alföldi régió példáján*. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, Gazdaságtudományi Intézet Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola. Debrecen.

- VARGÁNÉ CSOBÁN, K. (2005): A turizmus fenntarthatóságának értékelése. *Agrártudományi Közlemények* 2005/16. Különszám, pp. 414-421.
- WCED (1988): *Közös Jövők.* Mezőgazda Kiadó, Budapest
- WORLD TOURISM ORGANISATION (2002): *World Ecotourism Summit* (Québec, Canada, 19 - 22 May 2002)- Final Report. Madrid: World Tourism Organization and the United Nations Environment Programme
- WORLD TOURISM ORGANISATION (1998): *Saturation of Tourist Destinations: Report of the Secretary General*, Madrid

Egyéb források:

COM (2013) 659 final:

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0659:FIN:en:PDF>)

COM (2011) 244 final:

(<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0244&from=EN>)

COM (2011) 571 final: (http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/pdf/com2011_571.pdf)

COM (2011) 612 final/2: (http://www.espa.gr/elibrary/Cohesion_Fund_2014_2020.pdf)

COM (2011) 614 final:

(http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/ES_paramos_ateitis/20111018_ERDF_proposal_en.pdf)

COM (2010) 672 final:

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0672:FIN:en:PDF>)